

BÁTHORY KINGA

**SZÖVEGÉRTÉSI FELADATOK
KOMPLEXITÁSA NYELVTAN
MUNKAFÜZETEK BEN – A *MAGYAR NYELV*
ÉS KOMMUNIKÁCIÓ MUNKAFÜZETEK
HÁROM ÉVFOLYAMÁNAK ELEMZÉSE**

A tankönyvcsalád, amelyből elemzésre választottam három évfolyam munkafüzetét (7., 8. és 9. osztály), az egyik legnépszerűbb a magyar nyelv tantárgy tanításához használható választékból. Az első tankönyvek és munkafüzetek 2000-ben jelentek meg³⁴, azóta megszületett 5–12. évfolyamig az összes osztály számára a tankönyv és a munkafüzet, a tantervi változásokat követve pedig folyamatosan jelennek meg az átdolgozott kiadások.

Azért választottam elemzésre a 7–9. évfolyam munkafüzeit, mivel úgy gondolom, az ezekbe az osztályokba járó tanulók szövegértési képességeit már lehet több szinten, különböző feladattípusokkal fejleszteni, amelyek illeszkednek a PISA szövegértési szintjeihez; illetve három évfolyam feladatainak áttekintésével már meg lehet figyelni tendenciákat, például elmozdulást az egyszerű információkereséstől a kritikai szemléletet igénylő feladatok felé. Előzetes feltevésem szerint az évfolyamok emelkedésével a feladatok arányaiban megfigyelhető lesz egy eltolódás az egyszerű, alapvető szövegértési kompetenciát kívánó feladatoktól a magasabb szintű szövegértési képességet igénylő gyakorlatok felé, illetve a szöveg egy-egy elemével foglalkozó feladatoktól a szöveg egészével foglalkozók felé.

34 Antalné Szabó Ágnes – Rátz Judit (2000): Magyar nyelv és kommunikáció. Tankönyv a 11–12 éveseknek; Tankönyv a 15–16 éveseknek; Munkafüzet a 11 éveseknek; Munkafüzet a 15 éveseknek. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

A minta

Az elemzés során a *Magyar nyelv és kommunikáció* 7–9. osztályos munkafüzetek (Antalné Szabó–Raátz 2015, 2014a, 2014b) feladataiból kiemeltem azokat, amelyek valamilyen szövegértési feladatok, ezeket listába gyűjtöttem. Nem vettem a szövegértési feladatok közé azokat, amelyek valamilyen grammatikai csoport (ige, főnév; jelző, tárgy stb.) szövegbeli megkeresését célozzák, mivel ezek összegyűjtéséhez nincs szükség a teljes szöveg elolvasására, értelmezésére, hanem elegendő pl. a szavakon található toldalékok alapján összegyűjteni a feladat által kért példákat. Továbbá nem szerepelnek a listában azok a feladatok sem, amelyek megfigyelési szempont nélküli, pseudo-szövegértési feladatok (pl. a 9. évfolyam munkafüzetében a 48. oldal 2/a feladat: „Kérdezzétek egymást a szöveg tartalmáról!”; vagy az 57. oldal 4/a feladata azonos megfogalmazással). A lista elemeit csak olyan feladatok képezik, amelyek a szöveg megértését célozzák, illetve a megértés nyomán valamilyen elemzési feladat elé állítják a tanulókat.

A 7. évfolyam munkafüzetéből 63 feladatot, a 8. évfolyaméból 63-at, a 9. évfolyaméból 87-et vizsgáltam, összesen 213 feladatot. Külön feladatként elemzem az egy főfeladaton belül található részfeladatokat (azaz az a, b, c stb. részfeladatokat), mivel ezek a szöveg különböző részeire irányulhatnak, illetve más jellegű feladatokat tartalmazhatnak.

Az elemzés szempontjai

A feladatokat két szempont szerint csoportosítottam. Az egyik elemzési szempont az volt, hogy a feladat a szövegnek mekkora részére irányul, mire kérdez rá: a szöveg egyetlen elemére; a szöveg több elemére vagy valamely részletére; a teljes szövegre. A másik szempontsor kialakításában nagy szerepet játszott a PISA-vizsgálat szövegértési szintjeinek rendszere. (Balázsi–Ostorics–Szalay 2006. 33, Balázsi–Ostorics–Szalay–Szepesi 2010. 21, Balázsi és mtsi. 2013. 43) Az 5–7 képességszint leírásában részletesen kitérnek a szint eléréséhez szükséges követelményekre, amelyek az egyszerű szövegben egyértelműen megjelenő, feltűnő információ lokalizálásától az összetett, szokatlan témájú szövegről több szempontot is figyelembe vevő kritikai észrevételek megfogalmazásáig terjednek. Minthogy egy nyelvtani munkafüzet nem

elsősorban a szövegértési képesség gyakorlását célozza meg, így kimondottan összetett, nagy terjedelmű, speciális témájú szövegek nem fordulnak elő benne – ennek megfelelően a saját csoportosítási rendszerem is egyszerűbb a PISA-csoportosításnál. Öt feladatcsoportot különítettem el: 1. információk keresése a szövegből; 2. ismeretek előhívása a szöveghez kapcsolódóan; 3. a szöveg tartamának összefoglalása; 4. következtetés a szöveg alapján; 5. vélemény, kritika a szövegről. A tartalom összefoglalását mint csoportot utólag emeltem be a többi közé, mivel a feladatok elemzése során több esetben is explicit módon megjelent a „Foglald össze a tartalmát!”-típusú feladat, illetve a vázlatírás mint összefoglalási eszköz, így ennek külön feladatcsoportot adtam. Amint látható, ezek a csoportok egyre magasabb szintű szövegértési képességeket igényelnek, tehát a korábban megfogalmazott feltevésem alapján azt vártam az elemzéstől, hogy a feladatok egyre nagyobb hányada fog az utóbbi csoportok valamelyikébe kerülni az évfolyamok előrehaladtával.

A két elemzési szempontot mátrixszerűen, egy táblázatban jelenítettem meg, tehát minden szövegértési feladatcsoportozáshoz tartozhattak olyan feladatok, amelyek egy szövegelemre, több szövegelemre vagy egy szövegrészre, illetve a teljes szövegre vonatkoznak. A feladatok jellegéből adódóan a szöveg tartalmának összefoglalását a szöveg egy elemét figyelembe véve nem lehet elvégezni, így ez a hely a táblázatokban értelemszerűen üres minden esetben, de a többi metszetben elvileg lehetséges feladatok elhelyezése.

A munkafüzetek feladatainak elemzése

7. osztály

A Magyar nyelv és kommunikáció. Munkafüzet a 7. évfolyam számára című munkafüzet elemzése során 63 feladatot találtam, amely részben vagy egészben szövegértési jellegű feladat. A feladatok sorszámaikkal szerepelnek a táblázatban, a sorszárok jelentését a táblázat második feladatával szemléltetem, mivel ezen az összes jelzést magyarázni tudom. A 18/3. b)1. jelű feladat a munkafüzet 18. oldalán található, ott a 3. feladat, a feladat részfeladatokra tagolódik, ezek közül itt a b) jelű részfeladatról van szó, és a részfeladaton belül további kérdések találhatóak, amelyeket sorszámmal különítettem el, itt az 1. kérdés szerepel.

	A szöveg egy eleme	A szöveg több eleme/a szöveg egy része	A teljes szöveg
Információk keresése a szövegből	16/23. a); 18/3. b)1.; 18/3. b)2; 18/3. b)3.; 18/3. b)4.; 31/9. 3.; 62/2. a)1.; 62/2. a)2.;62/2. a)3.; 62/2. a)4.; 62/2. a)5.; 62/2. a)6.; 62/2. a)7.; 62/2. a)8.; 105/5. c); 111/8. 3.; 134/5. a)1.; 134/5. a)2.; 159/1. 1.; 159/1. 2.	8/2. b)4.;19/2. a-c); 31/9. 1.; 31/9. 4.;34/4. a); 44/8.; 104/5. a); 130/3. a)2.; 159/1. 3.	
Ismeretek előhívása a szöveghez kapcsolódóan		8/2. b)2.; 8/2. b)5.; 21/4.; 70/6. a)	74/2. a)
A szöveg tartalmának összefoglalása		37/3. a)2.; 37/3. a)3.; 91/2. b); 111/8. 1.	
Következtetés a szöveg alapján	18/3. a); 43/4.; 44/5.; 111/8. 2.	8/2. b)1.; 8/2. c); 13/15.; 14/17.; 37/3. a)1.; 42/3. a); 52/1.; 61/1. a); 61/1. c); 61/1. d); 61/1. e)	36/2.; 46/2. a); 99/1. c); 103/1. a); 112/1. a); 130/3. a)1.
Vélemény, kritika a szövegről		8/2. b)3.; 37/3. a)4.	54/7. a); 130/1.

A táblázatról azonnal leolvasható, hogy az információk keresése feladattípus a legnagyobb számú halmaz, itt összesen 29 feladat található, ez a munkafüzet szövegértési feladatainak 46,03%-a, 20 a szöveg egy elemének megkeresését (31,75%), 9 pedig több elemének vagy részeinek megkeresését célozza (14,29%). Ezek a feladatok a legalapvetőbb szövegértési képességeket igénylik: a tanulóknak a feladatok instrukciói alapján lokalizálniuk kell egy vagy több szövegelemet a szövegen belül.

A második feladatcsoport az ismeretek előhívása a szöveghez kapcsolódóan, itt összesen 5 feladatot találunk (7,94%), egy feladat olyan jellegű, hogy a teljes szöveg kapcsán kell a tanulóknak valamilyen ismeretet felidézniük

(1,59%), a további négy a szöveg elemeihez vagy részletével kapcsolatban igényel tudáselőhívást (6,35%). Itt olyan feladatok találhatók, amelyek főleg olyan magyar nyelvi ismeretekre kérdeznek rá, amelyek az adott fejezethez kapcsolódnak, amelyben a feladat szerepel, de van irodalmi ismeretekre rákérdező feladat is (74/2. a).

A szöveg tartalmi összefoglalását kérő feladatok száma csupán 4 (6,35%), és mind a szöveg részeire vonatkozik, mivel nem a teljes szövegeket kérikröviden összegezni, hanem pl. a bekezdéseket külön-külön, vagy csak a szöveg egy aspektusát, egy résztémáját. Ez betudható a tanulók életkorának, vagy annak, hogy a különböző szövegösszefoglalási technikákat a későbbiekben tanulják részletesebben (vázlat, jegyzet).

A negyedik csoport a következtetést igénylő feladatoké, itt összesen 21 feladat található (33,33%). Ide olyan feladatokat soroltam, amelyek igénylik a tanulók saját ismereteit, és ezeket a szöveghez kapcsolódóan kell aktivizálniuk; olyan következtetéseket kell levonniuk, melyekkel még a szöveg körében maradnak (ebben látom a lényeges különbséget a vélemény vagy a kritika és a következtetés között – a vélemény már személyes, részben túllép a szövegen). A szöveg egy elemével kapcsolatos következtetés feladatainak száma 4 (6,35%), a szöveg több elemével vagy részeivel kapcsolatosaké 11 (17,46%), a teljes szöveggel foglalkozóké pedig 6 (9,52%).

Az ötödik csoportba, a szövegről véleményt, kritikai hozzáfűzést kérő feladatok száma 4 (6,35%), 2 a szöveg több eleméhez vagy részeihez, 2 a teljes szöveghez kapcsolódik (3,17–3,17%). Ez a legösszetettebb képességeket igénylő feladatcsoport, a tanulók életkorával magyarázható, hogy ilyen alacsony számban szerepelnek a munkafüzetben.

Az öt csoport (amelyek a képességszinteket igyekeznek leképezni) egymáshoz viszonyított arányáról megállapítható, hogy az első feladattípusba tartozik a legtöbb feladat, azaz a leggyakrabban a szöveg elemeinek megkeresésére utasítják a tanulókat; ezt a szöveg alapján következtetések megfogalmazását kérő gyakorlatok csoportja követi – ez az első két csoport teszi ki a feladatok 79,37%-át. Az összes többi feladattípuszinte egyenlő arányban osztozik a fennmaradó kb. 21%-on. Az mondható el a feladatok arányáról, hogy jelentős eltolódás figyelhető meg az első, legegyszerűbb feladatcsoport felé, a feladatoknak majdnem a fele ide tartozik. Ez önmagában nem probléma, mivel

csakis az alapszintű képességek biztos megléte nyomán lehet az összetettebb feladatok megoldásához szükséges képességeket hatékonyan fejleszteni, de az ismeretek felidézését kérő feladatok igen alacsony száma már hiányosságként tűnhet fel – főleg akkor, ha figyelembe vesszük, hogy a szövegek jelentős része történelmi személyekkel, írókkal, költőkkel foglalkozik, vagy nem egy esetben irodalmi művek részleteivel kell feladatokat megoldaniuk a tanulóknak. Ezek esetében a tantárgyi koncentráció a jelenleginél nagyobb szerepet kaphatna.

Abból a szempontból, hogy a feladatokban a szöveg milyen terjedelmű részével kell a tanulónak dolgozniuk, az alábbi arányok figyelhetők meg. A szöveg egy elemével 24 feladat foglalkozik (38,09%), 30 kérdez rá a szöveg több elemére vagy egyes részleteire (47,62%), a teljes szöveggel pedig 9 feladat (14,29%) foglalkozik. Itt az első két csoport viszonylag kiegyenlített, a szöveg egészét vizsgáló feladatok maradnak csak el jelentősebben, de ez is magyarázható a tanulók életkorával, képességeinek elvárható fejlettségével – azaz már túl kell tudniuk lépni a szövegelemek szintjétől, de a teljes szöveg egységes feldolgozásának megtanulása még folyamatban van.

Külön meg kell említenem a 130. oldalon található 3. feladat a) részfeladatának 3. kérdését. A feladat egy weboldallal foglalkozik, az ott található olvasmányokkal kapcsolatban fogalmaz meg kérdéseket. Ez abból a szempontból dicséretes, hogy a tanulónak így a digitális kompetenciája is fejlődik, viszont a fent említett feladat (Milyen olvasnivaló található az oldalon? Kinek szól a szöveg?) nem megoldható, mivel a munkafüzetben is megjelenő weblap képe, elrendezése megváltozott a munkafüzet kiadása óta, így az a menüpont, amelyben a kérdésre (feltételezhetően) választ lehetne találni, már nem része az oldal struktúrájának. (A feladat természetesen nem került bele a táblázatba, mivel nem tudtam ellenőrizni, hogy mi volna a válasz.)

8. osztály

A Magyar nyelv és kommunikáció. Munkafüzet a 8. évfolyam számára feladatai közül 63 szövegértési jellegűt gyűjtöttem a feladatok listájába. (Az előző munkafüzetben található azonos számú feladat lehet egyfajta megbízhatósági mutató, mivel a két munkafüzet oldalszáma közel azonos [a 7. osztályos 166, a 8.-os 160 oldalas], és a feladatok összeállítása során a NAT kompeten-

ciafejlesztési követelményeit veszik figyelembe, amely a két évfolyam számára közös fejlesztési feladatokat ír elő, vö. Kerettanterv 2014.) A feladatok táblázatbeli jelölési módja megegyezik a korábbival.

	A szöveg egy eleme	A szöveg több eleme/a szöveg egy része	A teljes szöveg
Információk keresése a szövegből	9/3. a)4.; 86/4. 1.; 86/4. 3.; 86/4. 4.; 86/5. a)1.; 86/5. a)2.; 86/5. b)1.; 86/5. b)2.; 86/5. b)3.; 86/5. b)4.; 86/5. b)5.; 86/5. b)6.; 86/5. c); 106/2. b)2.; 113/12. 3.; 153/1. a)	9/3. a)1.; 9/3. a)2.; 9/3. a)3.; 86/5. a)3.; 96/10. a); 106/2. b)1.; 106/2. b)3.; 113/12. 2.; 113/12. 4.; 116/15. b)1.; 116/15. b)2.; 128/2.	
Ismeretek előhívása a szöveghez kapcsolódóan			126/10. a); 142/3. a)
A szöveg tartalmának összefoglalása		41/2. a)	23/5. a); 72/2. b); 90/4.; 96/10. b); 98/2. a); 116/15. a); 121/2.; 126/10. a); 149/7. a)
Következtetés a szöveg alapján	69/9. c); 86/4. 2.; 86/4. 5.; 86/4. 6.; 116/5. c)	36/3. c); 92/2. a); 146/2.	21/4. 1.; 21/4. 2.; 21/4. 3.; 123/2.; 134/2. a); 139/13. a); 139/13. b); 142/3. b); 155/8. a); 158/12. d)
Vélemény, kritika a szövegről		129/5.; 130/3.	21/4. 4.; 112/8.; 113/12. 1. 3

Az első feladatcsoportban 28 feladat található (44,44%), ez majdnem azonos az előző évfolyam eredményével (29), de a feladatok eloszlása eltérő, 16 feladat vonatkozik a szöveg egy elemére (25,4%), 12 pedig több elemére vagy részletére (19,05%). Látható, hogy ebben a munkafüzetben is nagy szerepet kap az alapvető szövegértési képességek fejlesztése.

Az ismeretek felidézésére csak kis figyelmet fordítanak, mindössze 2 feladat ilyen jellegű (3,17%), ezek a teljes szöveggel kapcsolatos gyakorlatok.

A szöveg összefoglalásával 10 feladat foglalkozik (15,87%), 1 csak a szöveg bizonyos részének összegzését (1,59%), 9 pedig a teljes szövegét kéri (14,29%). Ebben a tanévben több szövegműfajt ismernek meg a tanulók (monológ, dialóg, vita, ismertetés, sajtóműfajok stb.), valószínűleg ez magyarázza, hogy nagyobb szerep jut ennek a feladattípusnak, illetve hogy elmozdulást tapasztalunk a teljes szöveg feldolgozásának irányába.

A szövegek alapján következtetések megfogalmazását kéri 18 feladat (28,57%), ez a szám kicsivel alacsonyabb az előző évi 21-nél. Itt is megfigyelhető a teljes szöveg felé való elmozdulás: 5 feladat a szöveg egy elemével (7,94%), 3 több elemmel vagy részletekkel foglalkozik (4,76%), és 10 gyakorlat a teljes szöveg alapján kér következtetéseket (15,87%).

Véleményt, kritikát 5 feladatban kell megfogalmazniuk a tanulóknak (7,94%), 2 feladatban a szöveg részleteivel (3,17%), 3-ban a teljes szöveggel kapcsolatosan (4,76%). Ez a feladatszám is közel azonos az előző évvel (4 feladat), bár mivel igen alacsony számokról van szó, így a kettő között 25%-os növekedést állapíthatunk meg.

A feladatcsoportok egymáshoz viszonyított arányáról elmondható, hogy ebben a munkafüzetben is az információ-visszakeresést és a következtést igénylő feladatok találhatók meg a legnagyobb számban, de némiképp csökkent az arányuk, az összes feladat 73,02%-a tartozik a két csoport valamelyikébe. Az összefoglaló feladatok száma majdnem megduplázódott, viszont az információk felidézésére nagyon kis figyelmet fordítanak ebben az évfolyamban, ez továbbra is hiányosságnak tartható.

Annak az aránya, hogy a feladatok a szövegek mekkora részével dolgoznak, az alábbiak szerint alakul. A szöveg egy eleméhez 21 feladat kapcsolódik, ez pontosan a feladatok 1/3-a (33,33%), 18 gyakorlat foglalkozik a szöveg több elemével vagy részleteivel (28,57%), és 24 pedig a teljes szövegre vonatkozó gyakorlatot tartalmaz (38,1%). Ez az összehasonlítás kiegyenlített képet mutat a három feladatcsoport eloszlásában, és jól látható a korábban is említett elmozdulás a nagyobb szövegrészek felé (az előző évben csak 9 feladat foglalkozott a teljes szöveggel, itt 24).

9. osztály

A *Magyar nyelv és kommunikáció. Munkafüzet a 9. évfolyam számára* feladataiból 87-et gyűjtöttem a feladatlistába. (A feladatok számának növekedése ismét tekinthető megbízhatósági mutatónak, mivel a három vizsgált munkafüzet közül ez a leghosszabb, 183 oldalas.) A feladatok jelzése a táblázatban az előzőekben megismertekkel azonos.

	A szöveg egy eleme	A szöveg több eleme/a szöveg egy része	A teljes szöveg
Információk keresése a szövegből	8/2. b)1.; 8/2. b)2.; 8/2. b)3.; 8/2. b)4.; 8/2. b)5.; 8/2. b)6.; 8/2. c); 20/5. b); 23/2. b); 116/12. c)2.; 171/3. 1.; 171/3. 2.; 171/3. 3.; 172/1. 7.; 175/1. 1.	20/5. a); 23/2. c); 24/2.a); 143/6. a); 148/9. a); 150/3. b); 153/5. b); 158/4.; 166/12. a); 168/2.; 169/4.; 169/6.; 171/1.; 172/1. 9.; 177/6. d)4.	
Ismeretek előhívása a szöveghez kapcsolódóan		177/6. d)1.	149/10. b); 166/12. c)1.; 172/1. 5.; 172/1. 6.; 177/6. d)3.
A szöveg tartalmának összefoglalása			11/1. c); 18/5. b); 33/1.; 37/4.; 38/7.; 64/8. a); 71/19. a); 142/3. a); 150/3. a); 162/5. a); 168/1.; 172/1. 8.
Következtetés a szöveg alapján	13/3. a); 23/2. d); 169/5.; 171/2. 3.; 171/2. 4.; 171/2. 5.; 171/3. 4.	25/5. b); 26/8.; 38/5. a); 38/5. b); 88/3.; 169/3.; 171/2. 1.; 171/2. 2.; 172/1. 3.	10/5. a); 13/3. b); 25/5. a); 27/9.; 147/6; 149/10. a); 153/5. a); 154/6.; 154/8.; 155/2. a); 155/2. c); 164/8. a); 166/12. c)5.; 172/1. 1.; 172/1. 2.; 177/6. d)2.
Vélemény, kritika a szövegről			32/9. a); 40/8.; 54/2.; 62/1. a); 101/7.; 106/8. a); 171/4.

Az első feladatcsoportban 30 feladat található (34,48%), ez arányosan kevesebb, mint a korábbi évfolyamok esetében. Azonos számú feladatban kell a szöveg egy-egy elemét megkeresni (17,24%), illetve több szövegelemet lokalizálni a szövegben; ez jelentős eltolódás a többfókuszú feladatok irányába. 1 feladat kapcsolódik a szöveg több eleméhez (1,15%), 5 pedig a teljes szöveghez (5,75%).

Az ismeretek felidézésének ebben a munkafüzetben sem szenteltek nagy figyelmet, 6 feladat található a csoportban (6,9%), bár ez arányait tekintve duplája az előző évfolyam ilyen típusú feladatainak.

Ezen az évfolyamon 12 feladatban kell a szöveg tartalmát összefoglalniuk a tanulóknak (13,79%), mindegyik feladat a teljes szövegre vonatkozik. Ez az előző évfolyammal közel azonos arányú, bár kicsivel alacsonyabb annál.

A munkafüzet legnagyobb elemszámú feladatcsoportja a következtetések megfogalmazását kérő gyakorlatokat tartalmazza, 32 feladat található ebben a csoportban (36,78%). Ez az első olyan évfolyam, ahol több az ilyen komplex feladat, mint az információkeresés. 7 feladatban csak a szöveg egy eleme alapján (8,05%), 9-ben több elem vagy részlet alapján (10,34%), 16-ban pedig a teljes szöveg alapján kell a tanulóknak következtetéseket levonniuk (18,39%), ez ismét jelentős eltolódás a szöveg nagyobb részei irányába.

A véleményyt, kritikai hozzáfűzést kérő feladatok száma 7 (8,05%), ez majdnem azonos az előző évfolyam eredményével az arányokat figyelembe véve. Mindegyik feladat a teljes szövegre vonatkozik.

A feladatcsoportok közötti arányok keveset változtak, még mindig az első és a negyedik csoport a legnépesebb, e kettő együtt 72,26%-át adja az összes gyakorlatnak, ez közel azonos az előző évi aránnyal. A legjelentősebb módosulást az ismeretek felidézésénél tapasztaltunk, de ez az alacsony elemszámnak köszönhető, a fennmaradó két csoport arányait tekintve szinte megegyezik az előző évi eredményekkel (15,87%-ról 13,97%-re csökkent az összefoglaló feladatok aránya, 7,94-ről 8,05%-ra nőtt a véleménykérő feladatok aránya). A tanulók életkorát és azt figyelembe véve, hogy ez az évfolyam már a középiskolai oktatás osztályai közé tartozik, alacsonynak mondható a kritikai érzéket igénylő feladatok száma és aránya, illetve továbbra is hiányosságnak tekinthető az információfelidézést igénylő feladatok igen alacsony száma.

Az alapján az elemzési szempont alapján, hogy mekkora szövegrésszel kell feladatot megoldaniuk a tanulóknak, jelentős változást figyelhetünk meg. 22 feladat a szöveg egy elemére vonatkozik (25,29%), 25 gyakorlatban több elemmel vagy szövegrésszel kellett feladatot megoldaniuk (28,74%), és 40 a teljes szöveggel kapcsolatos volt (45,98%). Ebben az összehasonlításban látható, hogy a 7. osztályban megfigyelt arányok (amelyek a több szövegrészre vagy szövegrészletre irányuló feladatoknak kedveztek, és szorosan követte ezt a csoportot az egy szövegelemre fókuszáló feladatok csoportja) mennyire átalakultak, és a feladatok majdnem felét a teljes szöveggel foglalkozók teszik ki.

Összefoglaló értékelés

Az elemzés során összesen 213 feladatot kategorizáltam két elemzési szempont alapján. Az egymást követő tanévek munkafüzeteinek gyakorlatai az előzetes feltételezés azon részének, amely a szövegelemektől a teljes szöveg felé való elmozdulásra vonatkozott, megfeleltek. E szempont szerint a három munkafüzet az alábbi arányokat mutatja (a sorrend azonos a táblázatokban is megjelenő oszlopsorrenddel, azaz: egy szövegelem, több szövegelem vagy egy szövegrész, illetve a teljes szöveg): 7. osztályban a feladatok aránya: 38,09%, 47,62%, 14,29%; 8. osztályban 33,33%, 28,57%, 38,1%; 9. osztályban 25,29%, 28,74%, 45,98%. Láthatjuk, hogy a 7. és a 8. osztály között a legjelentősebb eltérés a teljes szövegre vonatkozó feladatok arányában mutatkozik, több mint háromszorosára növekedett ezeknek a feladatoknak az aránya (és a száma is, mivel a két munkafüzetben azonos számú feladattal végeztem az elemzést); a másik két feladatcsoport aránya pedig ennek megfelelően csökkent. A 8. és a 9. évfolyam összehasonlításában pedig azt láthatjuk, hogy míg a több szövegelemre vagy szövegrészletre vonatkozó feladatok aránya közel azonos maradt, a teljes szövegre vonatkozó feladatok számaránya tovább nőtt, míg az egy szövegelemre vonatkozóké értelemszerűen csökkent. A változás tehát nem lineáris, viszont megfelel a várakozásoknak.

A másik feltételezés, amely az egyszerűbb feladatoktól a komplexebb feladatok felé való eltolódásra vonatkozott, beigazolódott, bár az eredmények nem mutatnak annyira egyértelmű változást, mint a másik szempont esetében. A feladatok egymáshoz viszonyított aránya (ezt az előbbihez hasonló módon szemléltetem, a számok sorrendje a táblázatok sorainak sorrend-

jét követi) a következő: 7. osztályban a feladatok aránya: 46,03%, 7,94%, 6,35%, 33,33%, 6,35%; 8. osztályban: 44,44%, 3,17%, 15,87%, 28,57%, 7,94%; 9. osztályban: 34,48%, 6,9%, 13,79%, 36,78%, 8,05%. Láthatjuk, hogy az első csoport feladatainak aránya fokozatosan csökken, de végig igen jelentős arányban jelenik meg. A második feladatcsoport az, ahol erős csökkenés jelenik meg a 7. és a 8. évfolyam között, de ez az alacsony elemszám miatt mutatkozik ennyire jelentősnek, és a 9. osztályra emelkedést látunk. A harmadik feladatcsoport, a tartalmi összefoglalás feladatainak aránya az első két évfolyamot nézve jelentősen emelkedett, 9. osztályban némiképp csökkent, de az elemszám tekintetében ekkor is növekedés tapasztalható. A következőtetést igénylő feladatok mindhárom évfolyamban jelentős arányban vannak jelen, a második feladatcsoportéhoz hasonlóan itt is visszaesés tapasztalható a 7. és a 8. osztály között, de az utolsó évben ez az arány meghaladja a 7. évfolyamét is. Az ötödik csoport, a véleménykifejtő és kritikai jellegű feladatok csoportja emelkedést mutat, bár ez a növekedés minimális, főleg a 8. és a 9. évfolyam között.

Ebben az összehasonlításban külön ki kell emelni a kritikát, véleményt igénylő feladatok alacsony számát, amely főleg annak tekintetében figyelmet érdemlő, hogy a kritikai szemlélet kialakítása a tanterv kulcskompetenciáiban és az egyes tantárgyak, így a magyar nyelv és irodalom tantárgy fejlesztési céljai között is többször megjelenik.

A fentebb megfogalmazott észrevételeket a nemzetközi vizsgálatok eredményeivel összevetve azt mondható el, hogy a tanulók viszonylag kevés olyan feladattal találkoznak (természetesen most csakis a jelen tanulmányban elemzett munkafüzetek feladatanyagára gondolok), amely a komplex szövegértési képességeiket teszi próbára. A gyakorlás hiánya magyarázatul szolgálhat arra, hogy a magasabb képességszinteket elérő tanulók száma miatt marad az átlag alatt a vizsgálatokban (vö. Balázi és mtsi. 2013. 43).

Összefoglalás

Az elemzés előtt megfogalmazott feltételezések beigazolódtak, az eredményeket részletesen elemeztem az egyes munkafüzetek vizsgálatánál, illetve ezt követően az összegző értékelés során. Az elemzéseket követően rámutattam a munkafüzetek hiányosságaira bizonyos feladatcsoportok terén.

Az eredmények megbízhatósága érdekében célszerű volna további személyeket bevonni a feladatok értékelésébe, kategorizálásába. További fejlesztési lehetőség volna a tankönyvcsalád összes munkafüzetének azonos módú vizsgálata, amellyel kirajzolódhatna a tankönyvek fejlődési iránya, illetve más tankönyvcsaládok munkafüzetével való összehasonlító elemzést is érdemes volna elvégezni.

Felhasznált irodalom

- Kerettanterv az általános iskola 5–8. évfolyamára. 51/2012. (XII. 21.) számú EMMI rendelet 2. melléklete. Módosítva a 34/2014. (IV. 29.) EMMI rendelet 3. mellékletének megfelelően. Elérhető: http://kerettanterv.ofi.hu/02_melleklet_5-8/index_alt_isk_felso.html (letöltve: 2016. 05. 23.)
- Antalné Szabó Ágnes – Raátz Judit 2014a. Magyar nyelv és kommunikáció. Munkafüzet a 8. évfolyam számára. Budapest, Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó.
- Antalné Szabó Ágnes – Raátz Judit 2014b. Magyar nyelv és kommunikáció. Munkafüzet a 9. évfolyam számára. Budapest, Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó.
- Antalné Szabó Ágnes – Raátz Judit 2015. Magyar nyelv és kommunikáció. Munkafüzet a 7. évfolyam számára. Budapest, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet.
- Balázsi Ildikó – Ostorics László – Szalay Balázs 2007. *PISA 2006 Összefoglaló jelentés*. Budapest, Oktatási Hivatal. Elérhető: https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/nemzetkozi_merese/pisa/pisa2006_jelentes.pdf (letöltve: 2016. 05. 24.).
- Balázsi Ildikó – Ostorics László – Szalay Balázs – Szepesi Ildikó 2010. *PISA 2009 Összefoglaló jelentés*. Budapest, Oktatási Hivatal. Elérhető: https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/nemzetkozi_merese/pisa/pisa_2009_osszfogl_jel_110111.pdf (letöltve: 2016. 05. 24.).
- Balázsi Ildikó – Ostorics László – Szalay Balázs – Szepesi Ildikó – Vadász Csaba 2013. *PISA 2012 Összefoglaló jelentés*. Budapest, Oktatási Hivatal. Elérhető: http://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/nemzetkozi_merese/pisa/pisa2012_osszfoglalo_jelentes.pdf (letöltve: 2016. 05. 24.).

Abstract

The subject of the study is the analysis of Hungarian grammar workbooks of three classes of consecutive grades from the aspect of exercises. In the analysis, I grouped reading comprehension tasks based on level of difficulty, as well as how much of the text they refer to. The hypotheses of the analysis were the following: with the advancement of grades the difficulty of the tasks will increase, and so will the number of questions relating to the whole or bigger parts of the text. The hypotheses have been proven.